

LA FORMACIÓ PER A ADULTS EN EL LLINDAR DEL SEGLE XXI

VICENÇ LLORCA
Escriptor

La formació de les persones adultes adquireix una dimensió més àmplia en una societat que exigeix una adequació i una actualització constants dels coneixements i dels nous sistemes d'ordenació del treball. Per a l'autor del present article, aquest procés d'aprenentatge permanent ha de comptar amb el foment d'actituds humanistes lligades a un compromís personal, la qual cosa ens comunica per mitjà d'un escrit ple de metàfores i citacions poètiques.

APRENDRE ÉS APRENDRE'S. SENTIT INDIVIDUAL DE LA FORMACIÓ D'ADULTS

Màximes filosòfiques esdevingudes clàssiques com "coneix-te a tu mateix" i "la veritat habita en l'home interior" expressen amb claredat un fet: que el coneixement és indissociable de la mateixa realitat individual. Per tant, saber és, sobretot, voluntat d'introspecció, recerca de la veritat des d'un mateix. D'aquesta manera, aprendre significa aprendre's, val a dir, cercar des d'un mateix, cercar-se a si mateix per tal de construir la pròpia personalitat. Ser és crear-se. I això implica més que una bella i sintètica frase: un compromís honest amb nosaltres mateixos com a garant d'un compromís més ampli en el terreny col·lectiu.

La construcció d'un mateix comporta la dignitat individual i, com a conseqüència, projecta com a valor la dignitat en la societat. Per aquest motiu, seria inconcebible una societat més lliure, més sàvia o més justa, sense que els seus individus assagessin una existència més lliure, sàvia i justa. En certa mesura, tota revolució individual implica una transformació real i efectiva del col·lectiu.

Aquest és un procés canviant, que mereix una atenció especial al llarg de la vida. És per això que la formació d'adults troba sentit a partir d'aquesta mirada cap a la persona i la seva energia, les seves expectatives, el seu ampli amor a la vida.

Dos extraordinaris poetes del segle XX sensibilitzen aquest tema. D'una banda, Kavafis en un memorable poema titulat "La ciutat" afirma en traducció de Carles Riba:

*Has dit: "Me n'aniré en una altra terra,
me n'aniré en una altra mar.
Bé hi haurà una ciutat millor que aquesta.
Cada esforç meu és una sentència que em condemna;
i el meu cor sembla un mort colgat dins una tomba.
¿Fins quan ha de ser que em romanguí
l'esperit en aquest marasme?*

*Cap on sigui que giro l'ull i pertot on miro
veig de la meva vida aquí les negres runes,
aquí on he passat tants anys
i he devastat i he fet destrossa".*

*Uns nous indrets, no els trobaràs,
no trobaràs, no, unes altres mars.
La ciutat, on tu vagis anirà. Pels mateixos
carrers faràs el tomb. I en els mateixos barris
t'envelliràs, i en aquestes mateixes
cases et sortiran els cabells blancs.
Sempre serà en aquesta ciutat que arribaràs.*

*Cap a uns altres llocs, no ho esperis,
no hi ha vaixell per tu, no hi ha camí.
Tal com has devastat aquí la teva vida,
aquí, en aquest racó petit,
és en tota la terra que n'has fet la destrossa.*

El personatge de Kavafis desitjaria viure en una altra terra on pogués trobar la pau i la felicitat que no trobaria en la seva. Ara bé, allà on vagi durà sempre el sentit de la seva ciutat, perquè ell és la ciutat. No cal, doncs, partir. La destrossa o la construcció d'un indret depèn de la nostra acció particular en un moment donat. Així si ens desvinculem de la nostra ciutat -i aquí el terme l'hem d'entendre com a polis, com a pàtria- ens hem desvinculat de la resta de pobles del planeta.

Amb gran intensitat, Kavafis aprofundeix el sentit col·lectiu de l'interior humà. La humanitat només té sentit quan es concreta en un home. La universalitat només té sentit quan es concreta en una ciutat, en un poble. La saviesa i l'aprenentatge comença en un mateix i continua amb la societat i la cultura a què pertanyem. Fugir-ne és una fal·làcia.

Anys més tard, i en el panorama polític de la Catalunya sota el règim franquista, Salvador Espriu tornava a reprendre el tema en el poema "Assaig de càntic en el temple":

*Oh, que cansat estic de la meva
covarda, vella, tan salvatge terra,
i com m'agradaria d'allunyar-me'n,
nord enllà,
on diuen que la gent és neta
i noble, culta, rica, lliure,
desvetllada i feliç!
Aleshores, a la congregació, els germans dirien
desaprovant: "Com l'ocell que deixa el niu,
així l'home se'n va del seu indret",
mentre jo, ja ben lluny, em riuria
de la llei i de l'antiga saviesa
d'aquest meu àrid poble.
Però no he de seguir mai el meu somni
i em quedaré aquí fins a la mort.
Car sóc també molt covard i salvatge
i estimo a més amb un
desesperat dolor
aquesta meva pobra,
bruta, trista, dissortada pàtria.*

Com en Kavafis, qui parla ens manifesta el rebuig a la seva pàtria, mísera i desvastada, i la recerca de noves terres més riques i lliures. Però com en el poema anterior, es reconeix que el vincle entre allò personal i allò col·lectiu és molt estret i que, per tant, l'individu comparteix els atributs negatius denunciats. Marxar és una fugida il·lusòria, no una solució. A més, Espriu afegeix un nou argument: el de l'estima, el de les relacions afectives que es creen entre persona i espai.

Hi ha en aquests dos poemes, que semblen dialogar en el temps, dos aspectes fonamentals a l'hora d'abordar la valoració de la forma personal. D'una banda, la lúcida unió entre individu i cultura; d'altra banda, la projecció de l'àmbit íntim en els valors col·lectius i, per tant, la concreció de l'universal en la particularitat d'una ciutat i d'una pàtria.

El valor de l'autoaprenentatge se suporta, doncs, damunt dos fonaments bàsics. En primer lloc, constitueix el nucli mateix de tot aprenentatge ja que es parteix d'un mateix i s'arriba a un mateix. I, en segon lloc, aquesta construcció personal a través de la saviesa, es projecta en la pròpia societat, en la pròpia cultura, generant-se una dialèctica per la qual l'individu millora el seu país i el seu país el millora. A la fi, s'estableix una cultura de "qualitats" en una societat de "qualitat".

EL DRET A LA PRÒPIA REALITZACIÓ

No hi ha dubte que un dels grans avenços en el segle XX ha estat la capacitat de racionalitzar estructures de caràcter universal que figuressin i defensessin un sistema de drets humans. És aquest el contrapunt a les paradoxes de les conflagracions i les injustícies, i un punt d'espe-

rança, malgrat les deficiències a voltes escandaloses, amb vista al segle XXI. Al capdavant, ser capaços de dignificar la vida humana i establir-ne valors per aconseguir un cànon mínim de dignitat és més important del que pot semblar a primera vista.

Ara bé, aquesta proclamació de drets humans ha de saber trobar a cada moment l'encarnació de les dues qualitats de què parlàvem abans i, per tant, ha de xifrar els seus objectius immediats segons els reptes que les societats van plantejant a cada moment. I n'hi ha un que resulta cabdal: el dret a la realització personal.

La formació permanent significa així una peça clau en l'edifici d'una actitud humanista en el nou mil·lenni. La persona ha de ser el centre d'atenció de totes les polítiques i, per tant, tot allò que ajudi a la idea de creixement personal implicarà una millora en la societat futura. Aquest concepte de realització troba sentit a partir de diferents punts de reflexió.

El primer d'ells fa referència a la preparació per a adaptar-se a les noves formes de treball. Resulta evident que la revolució industrial va comportar la necessitat d'una estesa alfabetització i un coneixement dels nous mitjans de producció. A finals de segle XX, la revolució cibernètica apunta cap a nous sistemes de producció a través de la idea de govern d'estructures amb una finalitat, per la qual cosa es fa necessari no únicament una base ferma d'alfabetització i coneixements fonamentals, sinó una preparació més àmplia per dominar els nous mitjans informàtics i la revolució en el terreny de les comunicacions, els quals compten amb fenòmens tan novedosos com els d'Internet.

El caràcter absolutament dinàmic i canviant d'aquesta societat farà que la formació d'adults esdevingui cabdal. Experiències com la de la Universitat Oberta de Catalunya o el pla docent dels cursos per a la formació d'adults del Departament de Benestar Social resultaran clau, ja que hauran d'atendre a un fenomen cada cop en augment: la necessitat d'adequar i actualitzar coneixements, la capacitat de comprendre els nous sistemes d'ordenació i treball amb la realitat. Hi ha així una raó pràctica fonamental per a la realització de la capacitat de treball de les persones. Un bon ensenyament permanent permetrà un òptim nivell de coneixements per viure i treballar en la societat futura.

Cal no oblidar la dimensió solidària del coneixement. L'adult que es resituarà en les noves concepcions serà capaç també de veure-hi els reptes i apuntar solucions davant de diverses problemàtiques. Una de molt clara serà la de l'hàbitat, la de la construcció de l'espai humà i el respecte a la diversitat tant dels pobles i les races com de la naturalesa. El medi ambient, la convivència pacífica, el creixement del planeta, seran punts

importants que depenen d'una presa de consciència dels reptes que té plantejada la humanitat al segle XXI.

Finalment, la formació d'adults ha de constituir una aportació important al plaer i al dret de la cultura i la creativitat. Davant els fenòmens d'homogeneïtzació i interdependència, davant les contradiccions comunicatives dels nous mitjans de comunicació, davant les noves formes de totalitarisme que poden arribar a constituir un cert ús de les noves tecnologies, cal que la societat recuperi el sentit motor del protagonisme de l'individu i la construcció de la seva personalitat. La formació d'adults assegura una atenció permanent als coneixements d'una persona i, per tant, potencia la seva realització humana.

No hi ha dubte que la importància d'aquesta atenció a l'adult constitueix una espècie de políedre. Cadascuna de les seves cares ens parla d'una necessitat i un camí per satisfer-la. Al capdavant, la formació per a adults hauria de ser una peça clau en l'intent de dignificació de la vida humana, la seva realització i la voluntat d'assolir la llibertat.

LA FORMACIÓ D'ADULTS I EL VALOR DE LA PARAULA. CINQ PROPOSTES DE REFLEXIÓ PER A L'ANY EUROPEU DE LA FORMACIÓ D'ADULTS

Carles Riba afirmava com la poesia il·lumina "la coneixença, la claror i el coratge i, humana suma de tot, la paraula". La formació d'adults esdevé, en un sentit més ampli, una tasca encaminada a aprofundir en la persona el valor de la paraula. Ella és, com diu la frase ribiana, la suma humana de tot: la clau d'accés a un mateix, la realitat i els altres. Sense paraula no hi ha res: ni coneixement, ni bellesa, ni amor... La història de la humanitat és la història de la paraula. Ella ens assegura la realització personal com a garant de la col·lectiva de què parlàvem. Ara bé, quins són els reptes que a final de segle ha d'afrontar la paraula? Com a conseqüència d'això, quines són les estratègies a considerar a l'hora d'inspirar grans línies d'actuació pedagògica?

Sens dubte, podríem veure el segle XX com un temps cruïlla i un temps accelerador. Cruïlla perquè constituirà un pont entre ideals de progrés forjats per la il·lustració i les condicions intel·lectuals i de vida d'una nova era. Accelerador perquè ha conquerit el concepte de velocitat. Mai en tan poc temps s'ha progressat tant i, malgrat tot, un regust a contradicció ens assalta quan observem els holocaustos, la degradació ecològica, les noves formes d'alienació...

La formació d'adults haurà de considerar el valor i el paper del llenguatge en la societat del segle XXI tot intentant respondre una pregunta: com podem fer arreglar un

futur per a l'humanisme? Si més no, cal que aquesta atenció al llenguatge es consideri des de cinc grans línies de pensament.

FORMAR DAVANT LES PANTALLES

Paraula i imatge han anat unides al llarg de la història. Les grans civilitzacions han desenvolupat alhora una important literatura i cultura visual. Ara bé, a partir del segle XX, s'han enriquit les "parets" dels signes amb les "pantalles". La creació del cinema ha significat un enriquiment de la capacitat expressiva i creativa dels humans mitjançant les imatges i hem assistit a l'emergència d'una cultura audiovisual. Amb el temps, això ha plantejat la necessitat de forjar noves pedagogies que, juntament amb l'alfabetització convencional, compleixen una alfabetització capaç de fer llegir imatges. En depèn el gaudi d'aquesta cultura, la intervenció en ella i, sobretot, un esperit crític fonamental. Fer lectors avui dia implica també saber llegir les pantalles.

La formació per a adults ha de tenir en compte aquesta dada. Els alumnes consumeixen de manera natural hores i hores de televisió, ràdio, cinema... Cal aprofitar-ho amb vista a les estratègies pedagògiques, com cal introduir en l'aula aquest món per tal d'analitzar-lo.

LA FORMACIÓ DAVANT EL LABERINT CIBERNÈTIC

El mot cibernètica -*kybernetiké*- va ser ja utilitzat per Plató per indicar l'estructura de les accions amb finalitat. El govern de la informació en un sistema ha estat la base del desenvolupament de la nostra època i ha permès l'esclat d'una nova revolució en el segle XX: la cibernètica.

Si algun dia poguéssim visualitzar les paraules que corren per l'aire i els cables, ens sentiríem els humils habitants d'un bosc immens de signes. Informar ha estat una de les grans revolucions espirituals esdevingudes al segle XX. Córrer per autopistes virtuals cap a nuclis de sentit, rebre una pluja d'imatges i sons des dels satèl·lits, constitueixen fets quotidians que podrien validar-nos una variació de la frase d'Ortega y Gasset: jo sóc jo i el meu ciberespai. I, realment, hi ha fenòmens que transformen dia a dia la manera de saber i relacionar-se. El "cibernauta" és el precursor d'una nova raça d'aventurer del coneixement.

El balanç amb vista al segle vinent proporciona, doncs, un parell de conceptes importants: l'home multimèdia i la cultura de la virtualitat. Ara bé, al mateix temps que aquestes evolucions amplien la nostra ment en el món, cal plantejar-se des d'un esperit crític quins vectors incrementaran el cabal imaginatiu i humanista de la persona i quins en retallaran les ales. Metafòricament podríem

